

**JANNAT DARVOZASI (SHARQIY) IKONOGRAFIYA VA
BADIY MASALALARI**

Axatova Zohira Aktam qizi ¹

¹ *Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti,
San'atshunoslik va muzeyshunoslik fakulteti, San'atshunoslik (tasviriy va amaliy san'at)
yo'nalishi 3 bosqich talabasi Email: zohiraaxatova5@gmail.com
+998901267420*

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 04.01.2025

Revised: 05.01.2025

Accepted: 06.01.2025

Ushbu maqolada Renessans davrining mashhur rassomi Lorenzo Gibertining San Jovanni cherkovining sharqiy tomonida joylashgan, "Jannat darvozasi" deb nom olgan va ushbu darvozaga tushirilgan, Eski Ahddan so'zlovchi relyeflar tahlili berilgan.

KALIT SO'ZLAR:

Lorenzo Giberti, San Jovanni Cherkovi, Jannat Darvozasi (sharqiy), Eski Ahd, Relyef, Odam va Havo, Hobil va Qobil, Ibrohim, Ishoq, Nuh, Yusuf, Muso, Yoshua, Dovud, Sulaymon.

KIRISH. Renessans davrida g'arbiy Yevropa uyg'onish davri san'ati keyingi san'atning rivojlanishida muhim urin kasb etdi. Relyefli kompozitsiya asosida yaratilgan haykaltaroshlik va antik davrga murojaat relyefli haykaltaroshlikning rivojiga tasir qildi. Italiya ijodkorlari uchun qilingan yangi kashfiyot sanaldi. Shu bilan birga Renessans davrida Italiyaning san'ati yangi mavzular, antik mifologiya va injildagi yangi syujetlarga murojaat o'zining aloxida davrga bo'linishiga sabab bo'ldi.

ASOSIY QISM

Lorenzo Giberti San Jovanni cherkovining shimoliy tomonidagi eshikni muvaffaqiyatli tugatganidan so'ng, Giberti taniqli va ushbu sohadagi eng yaxshi ijodkor sifatida tan olindi.

Unga ko'plab papadan komissiyalar berildi. 1425 yilda u ikkinchi komissiyani oldi Florensiya San Jovanni cherkovining sharqiy eshiklari ham Gibertiga tayinlandi, va uning ustaxonasidagi sodiq yordamchilari Mishelozzo va Benozzo Gozzoli 27 yil davomida unga yordam qildilar. Eshiklar uchun dizayn mavzularini Florensiya Respublikasi kansleri Leonardo Bruni darezzo tanlagan. Eshiklar to'liq oltin bilan zarhallangan, balandligi 5 metrdan oshadi va eski ahd sahnalari tasvirlangan o'n panel bo'lishi, va o'z navbatida sharq tomonida o'rnatilishi kerak edi. Panellar katta to'rtburchaklar bo'lib, avvalgi eshiklardan ancha farq qiladi.³ U ko'p vaqtini darvozalarni yaratishga bag'ishladi va ishi uchun yiliga ikki yuz Florin maosh oldi. eshiklarni tashlash uchun Lorenzo "Threshing floor" nomli studiyada ishlagan. Studiya Avliyo kasalxonasi yaqinida joylashgan edi. Mariya Nuova, bugungi kunda ham Florensiyada faol bo'lgan eng qadimgi kasalxona hisoblanadi. Ghiberti metalni eritib qo'yish uchun katta o'choq qurdi, ammo uning birinchi modeli muvaffaqiyatsiz bo'ldi. Ushbu sud jarayonidan so'ng u yana bir bor qolip yasashga urindi. Ikkinchi urinishda u muvaffaqiyatga erishdi va 34000 funt bronzadan foydalanib, jami 22000 dukat mablag' ishlatdi. Bu davrda ushbu mablag' juda katta summa bo'lgan.⁴ Giberti turli xil haykaltaroshlik texnikasidan foydalanadi, kesilgan chiziqlardan tortib panellar ichida deyarli erkin turgan figuralarga qadar, makon tuyg'usini yanada kuchaytiradi. Panellar barglar va mevalar bezak sifatida ustalik bilan bezatilgan zarhal ramkasiga kiritilgan bo'lib, 24 ta byustlar va 10 panel "Odam va Momom Havo", "Nuh", "Ibrohim va Ishoq", "Qobil va Hobil", "Dovud", "Yoqub va Esov", "Sulaymon", "Musso", "Yusuf", "Yoshua" kabi payg'ambarlar haqidagi lavhalar mavjud. Ikkita Markaziy qismidagi byustlar rassom va uning otasi Bartolomeo Gibertining portretlari joy olgan. Ghibertining eshiklari bir zumda Durdon sifatida tan olindi. Vasarining yilnomalariga ko'ra, ikkita bronza eshik oldida u shunday dedi: "Ular shunchalik go'zalki, ular Jannat darvozalariga o'xshaydi"⁵ Bu o'xshatishdan so'ng bu darvozalarning nomi "Jannat Darvozasi" nomini olgan. Giberti San Jovanni Cherkovining shimoliy qismida ishlagan birinchi buyurtmasida har bitta hikoya aloxida panelda joylashgan bo'lsa, ikkinchi buyurtmasida umuman boshqacha yondashish ya'ni har bir payg'ambarga tegishli bo'lgan hikoyalarni bitta panelni o'zida, bir nechta lavhalarni joylashtirgan va o'zining yuqori va past relyefga egaligini namoyish etganligi haykaltaroshlikda yangi hikoya texnikasini ketma-ket tasvirlashni joriy qildi. "Dovud" dagi

³ <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/the-gates-of-paradise-174431341/>

⁴ Skott, Rahbar (1882). Ghiberti va Donatello, boshqa erta italiyalik haykaltaroshlar bilan. Nyu York.

⁵ <https://medium.com/bicerin/the-gates-of-paradise-5869c31157e6>

jangovar va zafarli kortej tasviri bilan rassom kichik maydonda katta olomoni relyeflar orqali sig' dirish qobiliyatini namoyish etdi.⁶

Odam Va Momo Havo. Fragment

“Odam Ato va Momo Havo” hikoyasi Eski Ahddagi rivoyatlardan olingan bo'lib, ibtido boshida Xudo koinotni yaratish sahnasi tasvirning yuqori qismida korsatilgan. U koinotni yaratganida, “Adan bog'i”ni yaratdi. Bu erda u birinchi odamlarni yaratdi odam Ato va Momo Havo. Odam va Momo Havo taqiqlangan daraxtdan meva yeyishmoqda. Rivoyatga ko'ra Momo Havoni Xudoning lanatlangan farishtasi Lusifer aldagan ilon, ushbu sahna chap o'rta tomonda ko'rsatilgan. Bu rivoyatda Lusifer aynan Momo Havoni aldagandan so'ng u lanatlanib shaytonga aylangani to'g'risida hikoya qilinmoqda va bu sahna pastki chap tomonda ko'rsatilgan.

Qobil va Hobil. Fragment

“Qobil va Hobil” haqidagi hikoya, Qobil va Hobil birinchi Odam Atoning o'g'illari edi. Hobil Qobildan yoshroq va mo'min edi. Shu sababli Odam Qobilning egzagiga, Qobil esa

⁶ Artur Lyubov. Jannat darvozasi. 2024 Smitson Jurnalni.

Hobilning egzagiga uylanishini aytadi. Qobilning egzagi Hobilning egzagiga nisbatan chiroyli va yaxshiroq edi. Shu sababli Qobilni shayton vasvasaga solishni boshlaydi va u rashkdan g'azablanadi. Shundan so'ng Odam Ato ular Xudoga qurbonlik keltirishlarini aytadi, kimni qurbonligi qabul bo'lsa o'sha Qobilning egzagiga uylanishi kerak edi. Qobil dehqon, Hobil esa cho'pon edi. Qobil qurbonlikka qurigan o't o'lanlarni oladi, Hobil esa podasining eng yaxshisini semiz sog'lom sigirni qurbonlik qiladi. Xudo Hobilning qurbonligini qabul qiladi. Shundan so'ng Qobil yanayam jazavaga tushib Hobilni o'ldirish payiga tushadi. Qobil Hobilni aldab o'ziga ergashtiradi va uni o'ldiradi.⁷ Ushbu sahnalar Panelda ketma ket yuqori past qismlarda mohirona tasvirlangan.

Nuh. Fragment

Nuh hikoyasi, Nuh alayhissalom 950 yil mobaynida qavmini haq yo'lga davat qiladi. U shuncha vaqt ichida insonlar unga ergashmay uni yolg'onchiga chiqarishadi. Shundan so'ng Xudo Nuhga toshqin bilan yerni yo'q qilishini va kema qurish kerakligini aytadi panelda to'lqinlar ham ko'rsatib o'tilgan. Unga har qanday hayvonlardan ikkitasini va oila azolarini olishi buyurilgan chapda, o'ngda va o'rtada ko'rsatilgan. Bor Nuh ichkilikbozlarni bildirish uchun bochka yonida chap pastki qismida tasvirlangan. Nuh qurbonlik keltirish sahnasi pastki o'ng qismda ko'rsatilgan.

⁷ Skott, Rahbar (1882). "III bob. suvga cho'mish eshiklari". Ghiberti va Donatello. London: Sampson Past, Marston, Searle Va Rivington. p.

Ibrohim va Ishaq. Fragment

Ibrohim hikoyasi, Bir kuni Ibrohimning oldiga uch kishi keladi. Ibrohim ularni mehmon qiladi. Ular uch farishtalar edi va ular o'zlarini Xudoning xabarchilari sifatida ko'rsatadilar chap pastki qismida ko'rsatilgan. Ular Ibrohimga rafiqasi Sora farzand ko'rishini aytishadi. Bu vaqtda Sora 80 yoshda edi. Shu sababli Ibrohim bu xabardan taajjublanadi. Bu xabardan so'ng ular farzandli bo'lishadi. Ismini Ishaq qo'yishadi va u qurbonlik qilinishi kerak bo'ladi. Xudo unga farishta jonatib to'xtashi kerakligi haqidagi xabarni yetqazish sahnasi panelning tepasida ko'rsatilgan.

Yusuf. Fragment

Yusuf hikoyasi, Yusufning otasni ismi Yoqub edi va ular Kan'onda yashar edilar. Yusuf 12 aka ukaning 11-si edi. Yusuf va Binyamin aka-ukalar Yoqubning suyukli ayoli Rohilaning farzandlari bo'lgani tufayli ularni boshqacha yaxshi ko'rar edi. Bundan akalari doim uni yomon ko'rib rashk qilishardi. Kunlardan bir kun Yusuf tush ko'rdi, tushida 1 quyosh va 11 yulduz unga ta'zim qilgani haqida gapirib berdi. Akalari esa bundan rosa g'azablanishdi va uni o'ldirishni rejalashtirishdi, lekin uni qullikka va Misrga sotib yuborishdi pastki o'ngda qismda ushbu lavha tasvirlangan. Misrda ham Yusuf toxmat qiliniq qamoqqa tashlandi va odamlarga tushlarining tabirini aytib bera boshladi. Fir'avn

Yusufning tush tabir qilishini eshitib, Yusufni qamoqdan olib chiqishdi. Fir'avn Yusufga o'z shahrining oziq-ovqat zahirasining boshlig'i qilib qo'ydi. Yusuf har yili yaqinlashib kelayotgan kam hosil uchun oziq-ovqat ajratishni taklif qiladi, shu sababli Giberti mo'l-ko'l oziq-ovqatga ega odamlarni tasvirlagan.

Muso. Fragment

Muso hikoyasi, Musoni tug'ilgan onasi Nil daryosidagi Savatga yashirgan. Fir'avnning ayoli Musoni ko'radi va uni savatdan oliadi. Chap tomondagi daryo va odamlar bilan ko'rsatilgan. Misr fir'avini Musoni farzand sifatida qabul qiladi. U ibroniylardan bolib tug'ilgan va uning xalqi Misr fir'avini tomonidan qul qilingan va juda kuchli qiynoqlarga solgan. O'nta vabo Misrni xalqi uchun yuborildi va odamlarning qo'rqqanligi ko'rsatilgan o'ng tarafda ko'rsatilgan. Muso Isroilliklarni Misrdan qizil dengiz o'rtasidan olib chiqib ketish sahnasi, va Muso Sinay tog'ida Xudodan o'nta amrni olish sahnalari ko'rsatilgan.⁸

Yoshua. Fragment

⁸ Lori Shnayder Adams, Italiya Uyg'onish San'ati, (Boulder, Kolorado: Vestvyu Matbuoti, 2001),

Yoshua haqida hikoya, Muso vafot etdi. Yoshua endi isroilliklarning etakchisi edi va ularni va'da qilingan erga pastki qismida ko'rsatilgan. Xudoning xalqi, Iordan daryosidan Daryo oqimining o'rtasida ko'rinadi. Yoshua o'n amrni Erixo shahri atrofida etti marta bajaradi, keyin devor qulab tushdi. Keyin Yoshua va uning qo'shini shaharni egallab olishdi yuqori panelda ko'rsatilgan. Ular shaharni egallab g'alaba qozonish sahnalari ko'rsatilgan.

Dovud. Fragment

Dovudning hikoyasi, Shoul Isroil shohi edi. Shoul Xudoning xalqini boshqarish uchun tanlangan shoh emasligini aytdi. Xudo tomonidan yangi shoh izlash uchun yuborilgan payg'ambar Shomuil. Dovudni olib kelishdi va uning qurol-aslahasiga aylanib, qalqonini ko'tarib yurishdi. Isroil va Misr o'rtasida urush bo'lgan ko'rsatilgan. Devni agar kimdir o'ldirishi mumkin bo'lsa, uning qo'shinlariga ishdan bo'shatishni va'da qildi. Dovud juda jasoratli edi shu sababli Devni tosh bilan urib, o'z qilichi bilan o'ldiradi ushbu lavha panelning pastki qismida tasvirlangan.

Sulaymon. Fragment

Shoh Sulaymonning hikoyasi, Shoh Sulaymon Misr shohi Fir'avn bilan ittifoq tuzdi va qiziga uylandi. Xudo Sulaymon har qanday istak. Sulaymon Xudodan yaxshiroq rahbar bo'lishini so'radi va Xudo uni donolik bilan mukofotladi. Odamlar Sulaymonni yaxshi va

dono shoh deb tan olishdi xursand bo'lgan olomon bilan ko'rsatilgan. Podshohning oldiga ikkita fohisha keldi. Ikkalasining ham bolasi bor edi. Chaqaloqlardan biri vafot etdi. O'lgan chaqaloqning onasi tirik chaqaloq uniki ekanligini da'vo qildi. Ikkala ayol ham tirik chaqaloq ularniki deb qasam ichishdi. Shoh Sulaymon chaqaloqni ikkiga bo'lishni buyurdi, shunda ular bolani bo'lishishlari mumkin edi. Uning onasi chaqalog'iga rahm-shafqat so'rab qichqirdi, ikkinchisi esa uyatsizlarcha bo'ysundi. Sulaymon qichqirgan kishini mukofotladi, chunki u haqiqatan ham ona ekanligiga ishongan chap tomonda, xotining orqasida ko'rsatilgan.⁹

Bu buyurtma Londonda 1867 yilda ishlangan nusxa bo'lib Messrs Franchi va Sons tomonidan Qirolicha Viktoriya uchun Elektroqoplama texnikasi bilan qilingan. Vaqt vayronalaridan omon qolganiga qaramay, Jannat eshiklari o'zlarining qiyinchiliklariga duch kelishdi. 16-asrning o'rtalarida ular Florensiyani bosib o'tgan toshqin paytida shikastlangan. Biroq, sinchkovlik bilan tiklash ishlari va ehtirosli san'at ixlosmandlarining fidoyiligi orqali eshiklar avvalgi shon-shuhratiga qaytarildi.¹⁰ 1990 yilda havo ifloslanishi va atmosfera korroziyasining zarhal metallga ta'siri tufayli to'liq tiklash uchun butun eshik demontaj qilindi va keyin uning nusxasi bilan almashtirildi. Qayta tiklash ishlari tugallangach, 2012 yilda Jannat darvozasi mikroiklim sharoitlarini tartibga solish uchun moslashtirilgan boshqaruv tizimiga ega katta vitrinaga joylashtirildi. Ish vaqtinchalik Opera muzeyi kiraverishidagi yopiq hovlida joylashgan edi. 2015 yilda Opera muzeyini ta'mirlash va kengaytirish ishlari tugallangach, eshik nihoyat muzey ichiga, "Sala del Paradiso" markaziga o'rnatildi. Displey yoritgichi korpus ichiga o'rnatilgan vertikal chiziqli LED tizimidan iborat. Ham tor, ham diffuz optika bilan jihozlangan, alohida boshqariladigan bir nechta LED barlardan foydalanish relyeflarni ta'kidlaydigan to'g'ridan-to'g'ri yorug'lik va silliq soyalar uchun tarqalgan yorug'lik o'rtasidagi to'g'ri muvozanatni ta'minlaydi.¹¹ Lorenzo Gibertining Jannat darvozalari san'atning vaqtdan oshib ketishi va qalbimiz tubiga tegishi qudratining hayratlanarli vasiyatidir. Bronzadan mohirona foydalanish va hikoya qilish mahorati orqali u ilhomlantirishda va o'ziga jalb qilishda davom etadigan abadiy asar yaratdi.

XULOSA. G'arbiy Yevropa Uyg'onish davrining asosiy markazi hisoblanadi. 15-asrning birinchi yarmi va o'rtalaridagi g'arbiy Yevropa madaniyati rang-barang va boy. Bu davr

⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Lorenzo_Ghiberti

¹⁰ Antonello Mirone. Jannat eshiklari Samoviy Hayratlarni Ochadigan Asar. Nashr etilgan Bicerin. May 21, 2023

¹¹ <https://www.massimoiarussi.it/en/portfolio/lighting-design-project-porta-del-paradiso-florence/>

mustaqil haykal, portret byusti, otlq yodgorliklarning rivojlanishi shu bilan birga manzarali relyef ham juda rivoj topishi bilan tavsiflanadi. L.Giberti, Donatello, Yakopo della Kuersiya, della Robbia oilasi, A.Rossellino, Desiderio da Settignano, B. da Mayano, A. Verrokkio. Lorenzo Giberti (1381-1455), san'atda va nazariyotchi sifatida mashhur, Uyg'onish davri san'ati tarixida birinchi bo'lib uchta "Izohlar" kitobining muallifi, landshaft va me'morchilikka qarshi ochiladigan bibliya mavzularida murakkab ko'p figurali kompozitsiyalarni yaratdi va fon Ijro uslubida ko'plab gotika ta'siri mavjudligini ko'ramiz.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/the-gates-of-paradise-174431341/>
2. Skott, Rahbar (1882). Ghiberti va Donatello, boshqa erta italiyalik haykaltaroshlar bilan. Nyu York.
3. <https://medium.com/bicerin/the-gates-of-paradise-5869c31157e6>
4. Artur Lyubov. Jannat darvozasi. 2024 Smitson Jurnali.
5. Skott, Rahbar (1882). "III bob. suvga cho'mish eshiklari". Ghiberti va Donatello. London: Sampson Past, Marston, Searle Va Rivington. p.
6. Lori Shnayder Adams, Italiya Uyg'onish San'ati, (Boulder, Kolorado: Vestvyu Matbuoti, 2001),
7. https://en.wikipedia.org/wiki/Lorenzo_Ghiberti
8. Antonello Mirone. Jannat eshiklari Samoviy Hayratlarni O Chadigan Asar. Nashr etilgan. Bicerin. May 21, 2023
9. <https://www.massimoiarussi.it/en/portfolio/lighting-design-project-porta-del-paradiso-florence/>